

Social Cohesion and Development

Vol 14, No 2 (2019)

Νίκος Ξυπολυτάς, Πρόσφυγες στη Μόρια: Οι συνέπειες μιας αποτρεπτικής μεταναστευτικής πολιτικής Αθήνα: Διόνικος, 2019

Νίκος Κουραχάνης

doi: [10.12681/scad.25758](https://doi.org/10.12681/scad.25758)

Copyright © 2021, Νίκος Κουραχάνης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κουραχάνης Ν. (2021). Νίκος Ξυπολυτάς, Πρόσφυγες στη Μόρια: Οι συνέπειες μιας αποτρεπτικής μεταναστευτικής πολιτικής Αθήνα: Διόνικος, 2019. *Social Cohesion and Development*, 14(2), 137–139. <https://doi.org/10.12681/scad.25758>

Νίκος Ξυπολυτάς, *Πρόσφυγες στη Μόρια: Οι συνέπειες μιας αποτρεπτικής μεταναστευτικής πολιτικής*

Αθήνα: Διόνικος, 2019

Το προσφυγικό ζήτημα έχει καταστεί μείζον στον κυρίαρχο δημόσιο λόγο την τελευταία πενταετία, προβαλλόμενο συνήθως με χαρακτηριστικά εγκληματικής απειλής ή κινδύνου εθνικής αλλοίωσης. Πρόκειται για μια συνειδητή πολιτική κατασκευή συναρμοσμένη με το ευρύτερο πνεύμα της προαγόμενης κατασταλτικής διαχείρισης. Τάση που προϋπήρχε της αύξησης των προσφυγικών ροών και επιδέχεται βαθύτερων ερμηνευτικών σχημάτων.

Η κρίση του 2015 δεν προξενήθηκε από την αντικειμενική αδυναμία διαχείρισης ενός «φυσικού φαινομένου» που οδήγησε στον (ιδιοτελή στον δημόσιο λόγο) προσδιορισμό του ως προσφυγική κρίση. Αντίθετα, πρόκειται για μια συνειδητή πολιτική επιλογή που προϋπάρχει της τελευταίας πενταετίας. Η μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ, στην τριακονταετή πλέον διαδρομή της, συνυφάνθηκε με τη δομική στόχευση της οικονομικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, το δόγμα της επιλεκτικής μετανάστευσης επεδίωξε να φιλτράρει και να διαλέγει εισροές με βάση τις ανάγκες των ισχυρών οικονομικά ευρωπαϊκών κρατών.

Αυτή η διαδικασία διαλογής εκπληρώθηκε άλλοτε με ήπια και άλλοτε με πολύ πιο σκληρά μέσα, αλλά, πάντοτε με τη μέριμνα αποχαρκτηρισμού της Ευρώπης ως ελκυστικό προορισμό για τους υπηκόους τρίτων χωρών. Στο πλαίσιο αυτό ένα φάσμα ημιτελών και ανολοκλήρωτων διαδικασιών, όπως το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου, αδυνατούσαν να διαχειριστούν με επάρκεια τον δυναμικό χαρακτήρα του προσφυγικού, δίνοντας στη συνέχεια τη σκυτάλη στα μέτρα της καταστολής. Η στρατιωτική συνοριακή φύλαξη, οι πρακτικές ψηφιακού ελέγχου και ο χαρακτήρας του στρατοπεδικού ανθρωπισμού αποτέλεσαν κεντρικά εργαλεία μεταναστευτικής πολιτικής της 'πολιτισμένης Ευρώπης'.

Η κρίση διαχείρισης των προσφυγικών ροών της τελευταίας πενταετίας αποτελεί, επομένως, την κορυφή του παγόβουνου ή, ακριβέστερα, την εκδήλωση ενός προαναγγελθέντος συμβάντος. Η αξιοποίηση θανατοπολιτικών και βιοπολιτικών πρακτικών, όπως οι πνιγμοί στα νερά του Αιγαίου ή η διαμονή σε συνθήκες ταυτόσημες με αυτές του θανάτου, όπως στα κολαστήρια τύπου Μόριας, συνιστούν την ένταση ενός προϋπάρχοντος πνεύματος παρέμβασης.

Το βιβλίο του Νίκου Ξυπολυτά *Πρόσφυγες στη Μόρια* συσπυρατεύεται με αυτή την πλευρά των κριτικών αποσκοπώντας στην επιστημονική τεκμηρίωση των παραπάνω ισχυρισμών. Πρόκειται για μια πρωτότυπη και χρήσιμη επιστημονική μελέτη για πολλούς λόγους. Πρώτον, γιατί, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, προχωρά στη διαμόρφωση ενός ολιστικού θεωρητικού σχήματος «προετοιμασία, τοποθέτηση, εσωτερίκευση» ικανού, όχι μόνο να ερμηνεύσει τα αίτια διαμόρφωσης των βιοπολιτικών εφαρμογών, αλλά, να προσφέρει ευρύτερες προεκτάσεις θεωρητικής κατανόησης των θυλάκων παραγωγής και αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων στον σύγχρονο καπιταλισμό.

Δεύτερον, γιατί χρησιμοποιεί τα στέρεα εργαλεία κοινωνιολογικής ανάλυσης που διαθέτει προκειμένου να εφαρμόσει εμπειρικά στο πεδίο τον παραπάνω θεωρητικό ισχυρισμό και να τον αποδείξει. Τρίτον, γιατί προχωρά σε μια απόπειρα κατανόησης και επεξεργασίας του

κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από τα μάτια των υποκειμένων. Σε μια περίοδο όπου η έμφαση του επιστημονικού πρίσματος έχει επικεντρωθεί στη μελέτη των πολιτικών που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό, ο Ξυπολυτάς έρχεται να συμπληρώσει το οπλοστάσιο της γνώσης με μια συνεισφορά που απορρέει από τα μάτια των αποκλεισμένων. Διάσταση ισότιμης και αδιαίρετης επιστημονικής αξίας με τη μελέτη των θεσμών και η οποία, συχνά, υποτιμάται ή παραγκωνίζεται από το επίκεντρο του επιστημονικού διαλόγου και όχι μόνο στο προσφυγικό.

Μεταβαίνοντας μεθοδικότερα στην παρουσίαση των περιεχομένων αυτού του συμπυκνωμένου βιβλίου (έκτασης 132 σελίδων), διαπιστώνουμε ότι αποτελείται από πέντε κεφάλαια με λογική αλληλουχία και επιστημονική πληρότητα (συνδυασμός θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας). Κεντρική στόχευση της ανάλυσης του είναι η ανάδειξη των υποκειμενικών διαστάσεων της προσφυγικής εμπειρίας σε Σύριους, Ιρακινούς και Αφγανούς πρόσφυγες. Η ανάλυση αυτή επιχειρείται, προκειμένου να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο οι νέες αυτές υποκειμενικότητες περιστρέφονται γύρω από την έννοια του ατομισμού και της ανάγκης για επιβίωση.

Ο Ξυπολυτάς υποστηρίζει ότι ο ατομισμός και η διαφυγή από συλλογικές κοινωνικές ταυτότητες είναι το μόνο θεμιτό μονοπάτι που ανακαλύπτουν οι πρόσφυγες, προκειμένου να διασφαλίσουν τη βραχυπρόθεσμη επιβίωση τους. Η διαδρομή αυτή διασχίζεται τόσο πριν, όσο και πολύ πιο μετά από τον εγκλεισμό τους στη Μόρια.

Στην προσπάθεια του να αναπτύξει αυτόν τον ισχυρισμό προχωρά στη διατύπωση μιας ολιστικής προσέγγισης του αποκλεισμού των μεταναστών. Αυτή η προσέγγιση, κατά τον Ξυπολυτά, είναι μια συνισταμένη με τουλάχιστον τρεις αλληλένδετες συνιστώσες: την προετοιμασία, την τοποθέτηση και την εσωτερίκευση. Η προετοιμασία αναφέρεται πρωτίστως στις διαδικασίες διαμόρφωσης και κατασκευής των προσδοκιών των μεταναστών. Διαδικασίες που συντελούνται στον τόπο προέλευσης. Εκεί, οι μελλοντικοί μετανάστες βιώνουν τον αντίκτυπο της κοινωνικοοικονομικής κρίσης της χώρας τους και εξοικειώνονται με τον αξιακό της χαρακτήρα. Η τοποθέτηση, σχετίζεται με την εκ προοιμίου τοποθέτηση των μεταναστών σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα στην αγορά εργασίας της κοινωνίας υποδοχής. Τέλος, η εσωτερίκευση, αφορά στα χαρακτηριστικά της χαμηλού κύρους εργασίας. Εν προκειμένω, συνδέεται με τις συνέπειες της τοποθέτησης σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα στους ίδιους τους μετανάστες εργαζόμενους.

Όπως επισημαίνει: στη μέχρι τώρα βιβλιογραφία το πεδίο της προετοιμασίας αφορούσε αποκλειστικά τη χώρα προέλευσης. Στην περίπτωση των προσφύγων της Μόριας, ωστόσο, αυτό φαίνεται να εκτείνεται σε τρεις διαφορετικούς χώρους: Τις χώρες προέλευσης, την Τουρκία ως ενδιάμεσο σταθμό και τα ΚΥΤ των ελληνικών νησιών. Τα στάδια της τοποθέτησης και της εσωτερίκευσης δεν έχουν ακόμα πραγματοποιηθεί. Η εμπειρία των προσφύγων ωστόσο μέχρι τον εγκλωβισμό τους στα ΚΥΤ προλείπει αποφασιστικά το έδαφος για το βίωμα των επόμενων δύο σταδίων και την ολοκλήρωση του αποκλεισμού τους.

Από τις τρεις αυτές διαστάσεις που αναλύει θεωρητικά ο Ξυπολυτάς επιλέγει να εξετάσει εμπειρικά το στάδιο της προετοιμασίας, μέσω της επιτόπιας κοινωνιολογικής έρευνας του στο ΚΥΤ της Μόριας. Στη Μόρια ολοκληρώνεται η πορεία περιθωριοποίησης των προσφύγων. Πορεία που έχει ξεκινήσει από τις συνθήκες δίωξης από τις χώρες καταγωγής τους και έχει ενταθεί σημαντικά στον ενδιάμεσο σταθμό τους: την Τουρκία. Μια χώρα που δεν σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στη Μόρια οι άνθρωποι έρχονται αντιμέτωποι με τον εγκλεισμό σε ένα καθεστώς ακραίας στεγαστικής υπερπληρότητας (είναι ενδεικτικό ότι τους τελευταίους μήνες ζουν περίπου 22.000 άνθρωποι σε ένα κέντρο χωρητικότητας 6.000 θέσεων στέγασης) και απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης. Κατά τον Ξυπολυτά, με τους τρόπους αυτούς τα ΚΥΤ υπηρετούν πολύ ευρύτερους

σκοπούς από τον αποτρεπτικό χαρακτήρα των υφιστάμενων συνθηκών διαβίωσης. Εξίσου, αποτελούν ένα προηγούμενο σκαλοπάτι από την επακόλουθη αποδοχή της οποιασδήποτε εργασιακής – και κοινωνικής εν τέλει – συνθήκης διαβίωσης τους προσφερθεί. Οι πρόσφυγες, λοιπόν, κατά το τελευταίο στάδιο της προετοιμασίας (εν προκειμένω κατά τη διαμονή τους στη Μόρια) υπονομεύεται η κοινωνική και εργασιακή τους ταυτότητα και, έτσι, εξοικειώνονται με τον κοινωνικό ρόλο που εξυπηρετεί τις κοινωνίες υποδοχής να εκπληρώσουν.

Η πολιτισμική εξοικείωση με τους κανόνες και τα χαρακτηριστικά της χαμηλού κύρους εργασίας αποτελεί τον βασικό άξονα μιας νέας εργασιακής ταυτότητας που κατασκευάζεται στο πλαίσιο της κρίσης διαχείρισης των προσφυγικών ροών. Η εργασία του Ξυπολυτά εισάγει στον εγχώριο ακαδημαϊκό προβληματισμό σημαντικά επιστημονικά εργαλεία που βοηθούν, όχι απλώς να δοθούν απαντήσεις στο γιατί η ΕΕ και το ελληνικό κράτος διαμορφώνουν πολιτικές απάνθρωπου κυνισμού, αλλά και, να διαχυθεί στον δημόσιο λόγο ότι τα θύματα αυτής της αποτρεπτικής μεταναστευτικής πολιτικής, μακροπρόθεσμα, δεν είναι μόνο οι πρόσφυγες. Είναι συνολικά η εργατική τάξη της οποίας, επακόλουθα, το βιοτικό επίπεδο και τα εργασιακά δικαιώματα, σε ένα τοπίο αχαλίνωτης εργασιακής εκμετάλλευσης των προσφύγων, ακόμα περισσότερο θα απορρυθμιστούν.

Νίκος Κουραχάνης,
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ανδρέας Φερόνας

Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της Κρίσης,

Αθήνα: Διόνικος, 2019

Η βαθιά και παρατεταμένη οικονομική (και όχι μόνο) κρίση που δοκίμασε την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία άφησε βαθιά τα αποτυπώματα της πάνω στον κοινωνικό ιστό και οδήγησε σε μια ραγδαία αύξηση των μελετών που εξετάζουν τις επιπτώσεις της πάνω στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στην πλειονότητά τους οι μελέτες αυτές εστιάζουν στις εισοδηματικές διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού και επιβεβαιώνουν ότι η φτώχεια έχει γίνει πιο μεγάλη και πιο βαθιά, η ανεργία έχει εκτοξευτεί σε απαράδεκτα υψηλά επίπεδα, η στέρση είναι πολυδιάστατη και η κοινωνική μειονεξία συσσωρευμένη. Στο πλαίσιο αυτό, η προστιθέμενη αξία του νέου βιβλίου του Ανδρέα Φερόνα *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της Κρίσης* έγκειται ακριβώς στο ότι επιχειρεί μια βαθύτερα κοινωνιολογική και πολυδιάστατη ανάλυση των κοινωνικών επιπτώσεων της κρίσης, που συνάδει απόλυτα με τον διεπιστημονικό χαρακτήρα της κοινωνικής πολιτικής.

Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του βιβλίου βρίσκονται δύο θεμελιώδεις έννοιες για την κοινωνική πολιτική – ο κοινωνικός αποκλεισμός και η κοινωνική αλληλεγγύη. Το ενδιαφέρον αυτό μετουσιώνεται σ' ένα διττό σκοπό. Πρώτον, τη διερεύνηση της προστιθέμενης αξίας τους ως θεωρητικών εργαλείων για την ανάλυση και ερμηνεία των κοινωνικών προβλημάτων των σύγχρονων μεταβιομηχανικών κοινωνιών. Δεύτερον, την εξέταση των επιπτώσεων της δομικής οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που βιώνει η χώρα μας, τόσο στην ένταση και το περιεχόμενο